

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Humanistiska fakulteten
Översättarprogrammet
Institutionen för språk och litteraturer, källspråk engelska

***Was or is Paul too Jewish to Accept the Idea of Christ
as a Second Divine Being?***
**Tempusanvändning i en engelsk populärvetenskaplig bok och i dess
svenska översättning**

Miriam Remdahl

Självständigt arbete, 15 högskolepoäng
Översättarutbildning 1, ÖU2100, Magisterutbildning
VT 2012
Handledare: Sigrid Dentler
Examinator: Mats Mobärg

Sammandrag

I denna uppsats undersöks skillnader i tempus mellan en engelsk populärvetenskaplig bok och dess svenska översättning, Karen Armstrongs *A History of God* (1993) – *Historien om Gud* (1995). Uppsatsen syftar dels till att upptäcka generella skillnader i användningsområden mellan engelska och svenska när det gäller specifika tempus, dels till att undersöka huruvida ändrat tempus kan innebära att den semantiska ekvivalensen påverkas. Som teoretisk utgångspunkt används Reichenbachs modell för att beskriva hur tidsrelationer beskrivs i språket med hjälp av tempus. Undersökningen visar bl.a. att det finns en tendens till att dåtidstempus i den engelska källtexten ofta ersätts med presens i den svenska måltexten.

Nyckelord: översättning, tempus, referenspunkt, svenska – engelska, *A History of God*

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Bakgrund.....	1
1.2 Syfte och forskningsfrågor	1
1.3 Material.....	2
1.4 Metod.....	3
2. Teori.....	4
2.1 Reichenbachs modell.....	4
2.2 Tidigare forskning	7
2.3 Funktionen hos olika tempus i svenskan	8
2.4 Tempusanvändning i engelska och svenska.....	10
3. Analys	12
3.1 Historiskt presens	12
3.2 Annalistiskt presens.....	14
3.3 Pluskvamperfektum eller preteritum – olika perspektiv	17
3.4 Följdtempus	19
3.5 Tempusbyte och semantisk ekvivalens	21
4. Sammanfattande diskussion.....	26
Referenser	29

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Tid – nutid, dåtid eller framtid – kan uttryckas på många olika sätt i språket. Uttryck som t.ex. *idag*, *igår* och *imorgon* räcker ofta för att placera in en händelse i ett kronologiskt perspektiv. Många språk kan dessutom uttrycka tidsaspekt genom det verb som beskriver en handling eller ett skeende. Om inga andra tidsmarkörer finns i ett uttalande, kommer verbet ensamt att uttrycka tidsaspekten. Valet av tempus kan då få betydelse för hur vi uppfattar innehållet i utsagan.

Vid översättning från ett språk till ett annat kommer detta att få betydelse. Kommer t.ex. följande mening, ”Logos är det redskap som Gud använt för att frammana alla andra varelser” (Armstrong 1995:129), att uppfattas annorlunda med avseende på semantiskt innehåll av den svenske läsaren jämfört med hur den engelske läsaren uppfattar motsvarande mening i originaltexten: ”The Logos had been the instrument used by God to call other creatures into existence” (Armstrong 1993:109)?

Hur en översättare väljer att återge tempus beror givetvis på de möjligheter som finns när det gäller att uttrycka detta i källspråk respektive målspråk, liksom på gällande konventioner för olika textgenrer inom de olika språken. Även mellan relativt lika språk som svenska och engelska kan detta skilja sig åt.

1.2 Syfte och forskningsfrågor

Användningen av tempus i svenska och engelska överensstämmer i stort sett, men det finns också skillnader mellan de två språken. Vissa grammatikor belyser några av dessa skillnader. Det handlar då i första hand om vardagligt språk och speciella uttryck.

En genomgång av tidigare forskning ger vid handen att mycket få kontrastiva studier gjorts mellan engelska och svenska när det gäller

tempusanvändning, och i synnerhet gäller detta specifika textgenrer vid översättning. Syftet med denna undersökning är därför att belysa några skillnader mellan engelska och svenska ifråga om tempusanvändning i en populärvetenskaplig engelsk text och dess svenska översättning. Jag hoppas därmed att med min undersökning i någon mån kunna bidra till forskningen på ett område som ännu tycks vara tämligen outforskat.

Målsättningen är att undersöka hur en berättande engelsk text med flera tidsplan påverkas när tempus förändrats i den svenska översättningen. Vilka satsgrammatiska och textgrammatiska skillnader finns det mellan de två språken när det gäller val av tempus? Och vilka stilistiska skillnader uppkommer om översättaren väljer ett annat tempus än det som finns i originaltexten? Förändras innehållet i texten när tidsformerna förändras i översättningen jämfört med originalet, och i så fall hur?

1.3 Material

För att undersöka de skillnader som kan uppstå när det gäller översättning från engelska till svenska av tempus har jag valt att jämföra ett populärvetenskapligt verk, *A History of God* (1993) av Karen Armstrong, med dess svenska översättning gjord av Inger Johansson, *Historien om Gud* (1995). Boken kan beskrivas som en idéhistorisk redogörelse för gudsbegreppets utveckling inom judendom, kristendom och islam. Texten är uppbyggd som en kronologisk redogörelse för varje religions utveckling, fram till nutidens allt högre grad av sekularisering i västerlandet.

Anledningen till att jag valt denna text är att den innehåller många historiska partier av berättande karaktär insprängda i argumenterande textavsnitt, med referenser till religiösa skrifter och diskussioner om gudsbilder och religiösa praktiker. Dessa jämförs med såväl nutid som historiska tidpunkter. Detta innebär att innehållet i texten rör sig mellan olika tidsplan, mellan nutid och dåtid, och även framtid. Till följd av detta växlar tempus mycket ofta på många ställen i boken, och hur tidsaspekten uttrycks kan emellanåt enligt min uppfattning få avgörande betydelse för hur innehållet uppfattas av läsaren.

Då boken alltså har drag både av såväl saklig vetenskaplig text som dramatiserad fiktion, kan den också sägas vara intressant ur genresynpunkt.

När det gäller textens syfte eller funktion (Ingo 2007:127–128), ligger tyngdpunkten på den informativa funktionen. Avsikten tycks främst vara att

sprida kunskap om hur föreställningarna om Gud inom de nämnda religionerna under olika epoker förändrats och utvecklats. Det är förvisso också en argumenterande text, där författaren vill övertyga sina läsare, och få dem att själva reflektera. Eventuellt kan texten därför även sägas ha en kognitiv funktion, med syftet att skapa ny kunskap och använda språket för tankeverksamhet (Ingo 2007:128). Vidare avser författaren förmodligen att nå ut till en bred allmänhet. Läsaren förutsätts inte besitta några specialkunskaper om ämnet. Syftet att nå ut med ett främst informativt budskap till en bredare allmänhet har troligen varit detsamma i källspråkskulturen, i första hand Storbritannien, som i det svenska samhället som översättningen riktas till.

Textens informativa och kognitiva funktioner bör därför ha stått i fokus när texten översattes till svenska, och någon mer genomgripande kulturell anpassning av texten bör inte ha varit nödvändig.

1.4 Metod

Min undersökning kan beskrivas som en kvalitativ fallstudie. För att få fram ett representativt urval för boken, och eventuellt för hela textgenren, undersöktes textställen där översättningen uppvisar skillnader i tempus jämfört med originaltexten i bokens sex första kapitel. De tio första textställena i vart och ett av dessa kapitel där sådana skillnader kunnat konstateras har tagits ut för att bli analyserade. Därefter har textexemplen delats in i olika kategorier som jag här kort ska redogöra för:

Kategorierna bestämdes utifrån vilket tempus som valts i den engelska originaltexten respektive den svenska översättningen. En stor kategori utgjordes av exempel där preteritum i originaltexten ersatts av presens i översättningen. Denna kategori delades sedan in i tre olika underkategorier beroende på typ av presensanvändning, nämligen annalistisk, historisk eller generisk. Jag kommer att redogöra mer ingående för dessa kategorier i kapitel 2. En annan kategori gällde exempel där pluskvamperfektum i originaltexten ersatts med preteritum i översättningen. Följdtempus, vilket innebär att ett särskilt tempus så att säga följer automatiskt när tempus växlar i en text beroende på det tidigare tempusvalet, utgör en egen kategori. Slutligen utgör övriga tempuskombinationer, vilka var relativt få, en kategori. Utifrån denna indelning skapades sedan ytterligare en kategori för exempel där bristande semantisk ekvivalens kunde konstateras.

2. Teori

I denna del av uppsatsen kommer jag att redogöra för hur tempus används för att beskriva tidsförhållanden, för tidigare forskning inom området, för olika tempus funktionsområden i svenskan samt för skillnader mellan svenska och engelska när det gäller tempusanvändning.

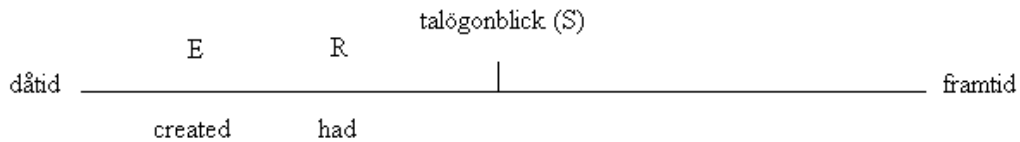
2.1 Reichenbachs modell

Det har gjorts många försök att uttömmande beskriva vad den språkliga kategorin tempus är och hur den fungerar. Reichenbach har utarbetat en av de mest inflytelserika modellerna när det gäller tempus, även om den också mött kritik från flera håll. Jag utgår i det följande från Erikssons sammanfattning av de centrala aspekterna av denna modell (2004:41): Reichenbach utgår från en tidslinje från vänster (förfluten tid) till höger (framtid). På denna linje placeras tre tidpunkter:

- S – point of speech (*talögonblicket*)
- R – point of reference (*referenspunkt*)
- E – point of event (*händelseögonblicket*)

Punkterna används för att redogöra för hur olika tidsrelationer uttrycks i språket. Ordningen mellan dem på tidslinjen varierar, och i vissa fall överlappar de varandra. Enligt Reichenbach kan man med hjälp av dessa tre punkter återge de viktigaste egenskaperna hos alla tempusformer. Relationen mellan punkterna beskrivs som ett antal möjliga kombinationer, och, åtminstone i teorin, ska de kunna motsvara tidsramen för ett unikt uttalande (Eriksson 2004:41).

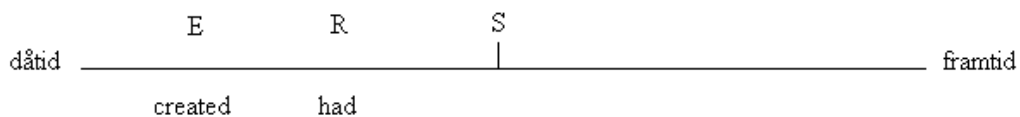
En exempelmening från den text som kommer att bli föremål för analys kan illustrera hur tidsrelationerna sålunda kan uttryckas: *God had created Wisdom from the very beginning* (Armstrong 1993:109):

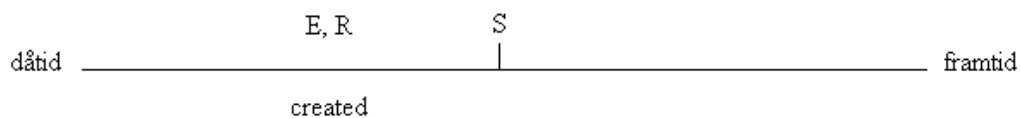
Således är talögonblicket detsamma som ”nu”-ögonblicket, dvs. den punkt som delar av tidslinjen i dåtid och framtid. Referenspunkten illustrerar en tidpunkt i det förflutna i förhållande till talögonblicket, då händelsen ifråga redan inträffat. Händelseögonblicket befinner sig därför längre tillbaka i dåtid än referenspunkten i detta exempel.

Rothstein (2008:6) illustrerar hur det engelska tempussystemet ser ut när de olika tidsformerna placeras in på Reichenbachs tidslinje med hjälp av de tre punkterna. Min avsikt är att här illustrera samma sak med utgångspunkt i den nyss nämnda exempelmeningen. Det är emellertid viktigt att observera att dessa exempel inte täcker alla möjliga tidsrelationer:

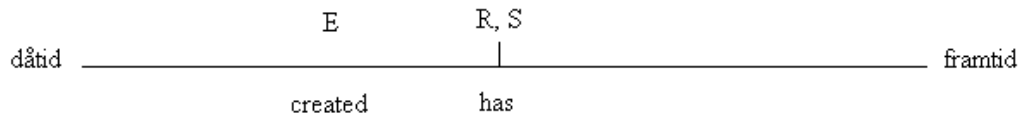
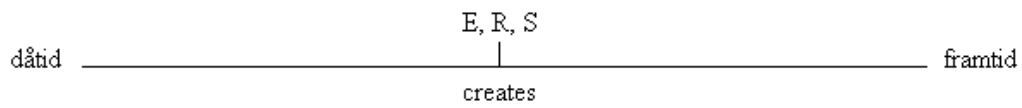
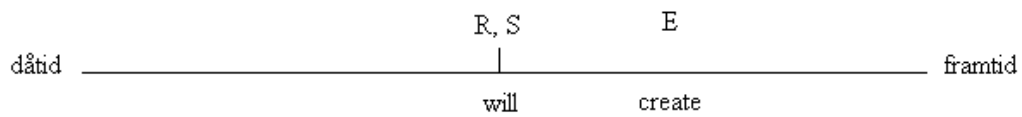
pluskvamperfektum

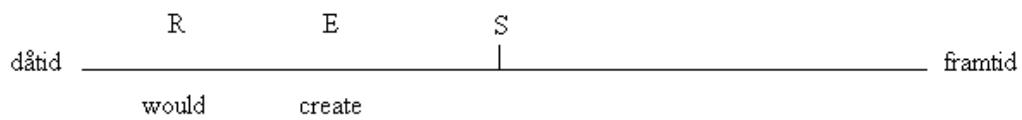
preteritum

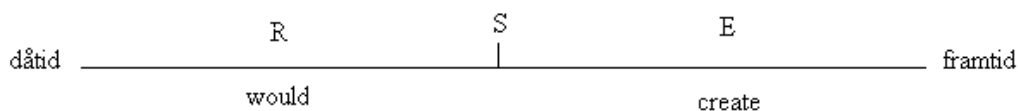
*perfektum**presens**futurum**futurum preteritum*

(exemplet gäller en händelse som är avslutad vid tiden för talögonblicket)

futurum preteritum

(exemplet gäller en händelse som ännu inte inträffat vid tiden för talögonblicket)

Den kritik som riktats mot Reichenbachs tempussystem har bl. a. gällt vad begreppet *referenspunkt* egentligen står för. En del forskare uppfattar det som ett vagt begrepp, som kan förstås på olika sätt (Rothstein 2008:6). Vissa ser referenspunkten som en sorts psykologisk synvinkel hos talaren, medan andra anser att den inte hör till innebörden av ett särskilt tempus. Ytterligare en uppfattning är att referenspunkten är en obligatorisk punkt i tiden för alla tempus i förhållande till var händelsepunkten kan lokaliseras (Rothstein 2008:6–7). Det har gjorts olika försök att modifiera Reichenbachs modell, men inte heller dessa kan anses vara helt oproblematiske (Rothstein 2008:6–13). Jag kommer därför för enkelhetens skull att uteslutande utgå från Reichenbachs tempusmodell i min analys.

2.2 Tidigare forskning

När det gäller tidigare forskning i syfte att belysa skillnader i tempusanvändning mellan engelska och svenska, kan några undersökningar nämnas.

I Jennifer Herrimans artikel ”Tense in Swedish and English. A contrastive study” (2001) undersöks skillnader i tempus mellan ett mindre antal svenska texter och deras engelska översättningar. Materialet utgörs av fem texter i en elektronisk parallellkorpus (*English-Swedish Parallel Corpus*), varav fyra facktexter och en litterär text. I Herrimans undersökning handlar det alltså om svenska texter som översatts till engelska, medan det motsatta perspektivet studeras i denna undersökning. Denna skillnad är viktig att beakta. Icke desto mindre är Herrimans resultat delvis mycket intressanta i ljuset av denna undersöknings resultat, något jag ska återkomma till.

Vidare kan nämnas en omfattande studie av Andreas Eriksson, *Tense and Aspect in Learner Writing: Advanced Swedish Learners' Use of Tense and Aspect in English Argumentative Text* (2004), med syftet att undersöka svenska engelskstudenters användning av tempus och aspekt i argumenterande texter på engelska. Studien söker bland annat ringa in problematiska områden där svenskar ofta väljer fel tempus när de skriver engelska. En kontrastiv studie gällande engelska och danska är också viktig för min studie, nämligen *Tense and Mood in English. A Comparison with Danish* av Niels Davidsen-Nielsen (1990). Då det danska språket och det svenska ligger mycket nära varandra, finns det anledning att anta att många av de mönster som gäller tempusanvändning i danskan också gäller för svenskan. I Davidsen-Nielsens studie används exempel från skilda textgenrer, de flesta autentiska, för att ge en överblick över och illustrera skillnaderna mellan de två språken när det gäller tempus och modus.

I Björn Rothsteins *The perfect time span: on the present perfect in German, Swedish and English* (2008) ligger fokus på användningen av perfektum inom de tre språk som nämns i titeln på arbetet.

2.3 Funktionen hos olika tempus i svenskan

I *Svenska Akademiens språklära* ges en redogörelse för hur enskilda tempus används i svenskan, och jag ska börja med att här återge det som skrivs om presens (Hultman 2003:263–265). Presens är det tempus som används om nutid, vilket här också betyder ”alltid” och inkluderar generella förhållanden. Själva ordet *presens* kommer från latinet med betydelsen ’närvarande’. Tempusformen presens används också för att uttrycka framtid. Att det är framtid som åsyftas kan anges genom ett tidsadverbial, men detta kan också framgå av kontexten. Presens kan även beteckna förfluten tid, och det finns två varianter av hur detta låter sig göras.

Den första kallas *annalistiskt presens* och används t.ex. för att hänvisa till sådant som står skrivet i böcker. Det händelseförlopp som åsyftas finns i det förflutna, men samtidigt är texten också närvarande i nutid. Ett exempel från den text som kommer att bli föremål för min analys kan illustrera detta: ”Johannes gör klart att Jesus är Logos; han säger också att Logos är Gud” (Armstrong 1995:129), där Johannes är författaren till Johannesevangeliet i Bibeln.

Den andra varianten kallas *historiskt presens* och används om avgränsade händelser som ägt rum i det förflutna. Det kan skapa en känsla av närvaro i den händelse som skildras för den som läser texten. Följande mening från den text som ska analyseras utgör ett tydligt exempel: 'Nu ropar alltså seraferna: "Jahve är en annan! Annorlunda!"' (Armstrong 1995:56), där ett bibliskt skeende dramatiseras.

Utifrån Hultmans beskrivning kan man sammanfattningsvis konstatera att det som framför allt tycks känneteckna bruket av presens, tvärtemot vad man kanske instinktivt föreställer sig, inte är att det skeende som åsyftas är simultant med talögonblicket. Presens används istället framför allt för att signalera närvaro.

Presens kan sägas inneha en särställning när det gäller tempus i svenskan. Jag ska här dock kort redogöra för övriga tempus huvudsakliga funktioner utifrån *Svenska Akademiens språklära* (Hultman 2003).

Preteritum används i svenskan för att beteckna dåtid, det handlar om berättelser eller beskrivningar av sådant som hör till förfluten tid. Användningen av preteritum i svenska överensstämmer med den i engelska samt även med övriga nordiska språk. Preteritum har i vissa fall en modusfunktion istället för tempusfunktion. Detta innebär då att preteritum uttrycker att något verkar osannolikt eller överkligt (Hultman 2003:265). Ett exempel på preteritum är: "Medan han levde trodde många judar att han var Messias" (Armstrong 1995:97).

Perfektum avser i svenskan obestämd tid: händelsen har ägt rum eller påbörjats före talögonblicket, dvs. i dåtid, men den kan i någon mening anses vara relevant även i nuet (Hultman 2003:266–267). Ett exempel på perfektum är: "Han har inte blivit någon människornas fullkomliga lärare" (Armstrong 1995:56).

Pluskvamperfektum innebär att händelsen ägt rum före det som kan sägas utgöra textens dåtid. Det kan avse en tidigare påbörjad händelse som fortsätter in i textens dåtid. Pluskvamperfektum kan också, precis som preteritum, beteckna sådant som tycks osannolikt eller icke verkligt (Hultman 2003:268). Ett exempel på pluskvamperfektum är: "De ansåg nämligen att Gud hade skapat världen ur intet [...]" (Armstrong 1995:128).

Futurum används för att ange att något kommer att hända i framtiden. Det kan uttryckas med hjälp av de temporal hjälpverben *kommer att*, vilket resulterar i att uttrycket får karaktären av ren förutsägelse av vad som kommer att ske, eller *ska/skall*, som antyder att det finns en vilja bakom påståendet att det som uttrycks verkligen ska inträffa (Hultman 2003:268).

Ett exempel på futurum är: ”Till en början anar han inte allt som han skall bli tvungen att åstadkomma” (Armstrong 1995:163).

Futurum preteritum, slutligen, används för att beteckna att en händelse som äger rum efter det som är textens tematiska tid. I konditionala satsfogningar kallas detta tempus *konditionalis* och uttrycker då att skeendet är överkligt eller osannolikt (Hultman 2003:269–270). Ett exempel på futurum preteritum är: ”I så fall skulle Gud [...] dras ner till en otillbörlig nivå där växling och förändring råder” (Armstrong 1995:201).

2.4 Tempusanvändning i engelska och svenska

Svenskan och engelskan är två språk som ligger nära varandra. De två språken är jämförbara när det gäller vilka tempusformer som finns att tillgå: presens (ex. *jag ser/I see*), dåtidsformerna perfektum (*jag har sett/I have seen*), preteritum (*Jag såg/I saw*) och pluskvamperfektum (*jag hade sett/I had seen*), liksom former för att uttrycka framtid, futurum (*jag kommer att se/I will see*) och futurum preteritum (*jag skulle se/I would see*).

Hur väl stämmer då användningen av de olika tempusformerna i svenskan överens med den motsvarande i engelskan? Enligt Svartvik & Sager överensstämmer användningen av engelskans tempus med svenskans förutom i ett antal speciella fall som inte är av relevans för denna undersökning (1996:92–108). Här nämns dock ingenting om olika tempus frekvens ifråga om olika funktionsområden i de två språken.

I brist på undersökningar på detta område, är det i detta sammanhang möjligt att utgå från Davidsen-Nielsen, som jämför hur tempus används i engelskan respektive i danskan. Han konstaterar att så kallad *historiskt presens* används både i engelskan och i danskan för att uttrycka dåtid. Han konstaterar också att denna användning av presens är vanlig i danska historieböcker, medan den är mycket ovanlig i engelska sådana (Davidsen-Nielsen 1990:126). Även Herriman kommenterar just historiskt presens. Resultaten av hennes undersökning visar att presens i de svenska texterna relativt ofta översatts med dåtidstempus i de engelska översättningarna. Däremot var fall av dåtidstempus som översatts med presens ovanliga. Denna tendens var tydligast i den litterära texten, där historiskt presens i det svenska originalet mycket ofta översatts till olika dåtidstempus (Herriman 2001:218–219).

När det gäller att uttrycka framtid, görs detta såväl i engelskan som i danskan både med hjälp av futurum eller presens, emellertid är det senare alternativet mycket vanligare i danskan än i engelskan (Davidsen-Nielsen 1990:117). Enligt Svartvik & Sager markeras tydligare i den engelska verbfrasen att en handling är förlagd till framtiden än i den motsvarande svenska (1996:99). Detta stämmer med Herrimans iakttagelser kring de huvudsakliga typerna av skillnader mellan svenska och engelska som brukar nämnas i pedagogiska grammatikor, där presens oftare används i svenskan om händelser som äger rum i framtiden (Herriman 2001:204).

I denna typ av grammatikor nämns bland annat också ofta att presens och perfektum kan användas i svenskan om avslutade händelser som ägde rum i det förflutna, då engelskan hellre använder preteritum (Herriman 2001:204). Skillnader som dessa kan ses som exempel på ”falska vänner” i två annars mycket lika språkssystem, vilka kan innebära problem för språkinlärare. Preferenser vad gäller dessa skillnader är baserade på introspektion och hade, före Herrimans undersökning, ännu inte blivit föremål för någon textbaserad studie (Herriman 2001:204).

Det finns också anledning att poängtera att när pedagogiska grammatikor som Svartvik-Sager redogör för skillnader i tempusanvändning handlar det troligen främst om det som Davidsen-Nielsen refererar till som ”*the normal, referring mode of communication*” (Davidsen-Nielsen 1990:69, kursiv stil i originalet). I detta sätt att kommunicera behandlas händelser som sanna, och de styrs av deiktiska principer: före, samtidigt som eller efter talögonblicket. Vid ”*the fictional mode of communication*”, som är typiskt vid berättande framställningar (romaner, noveller, sagoberättande osv.), gäller andra principer. Det är omarkerat att beskriva händelser i dåtidstempus i narrativa framställningar, men de kan också återges i presens av stilistiska skäl, och då avses inte enbart enskilda dramatiska episoder, så kallat historiskt presens (Davidsen-Nielsen 1990:69–70, kursiv stil i originalet).

3. Analys

I denna undersöknings resultatdel kommer jag att redogöra för ett antal skillnader i tempusval mellan de två texterna som kan anses representativa för undersökningen. Dessutom kommer jag att försöka reda ut huruvida dessa skillnader beror på olika normer gällande textgenrer på svenska respektive engelska, eller om de kan tillskrivas någon annan orsak.

Jag kommer också att diskutera huruvida skillnaden i grammatisk ekvivalens som uppstår vid förändrat tempus i översättningen också medför skillnader i semantisk ekvivalens.

Vid varje inledande exempel i varje sektion fastställs de olika tidsplan som kan etableras i texten. Därefter kommer varje tempusval i såväl källtext och måltext att analyseras med utgångspunkt i Reichenbachs modell. Övriga exempel behandlas något mer övergripande.

För enkelhetens skull kommer jag hädanefter att referera till den engelska *källtexten* som *KT*, och till den svenska *måltexten* som *MT*. Textutdragen kan identifieras i bilagedelen utifrån vilket nummer de har, t.ex. 2:3, vilket står för kapitel 2, exempel nr 3. Alla fall av kursiv stil i citat ur materialet återfinns i *KT* respektive *MT*.

3.1 Historiskt presens

Följande textutdrag (5:5) illustrerar ett typiskt exempel av historiskt presens i den svenska texten. I utdraget beskrivs hur islams grundare Muhammed får sin första gudomliga uppenbarelse, vilket sedermera leder fram till att Koranen börjar nedtecknas. Denna dramatiska händelseepisod återges i originaltexten huvudsakligen i preteritum, medan samma förlopp beskrivs i historiskt presens i den svenska texten:

- (1a) He thoroughly despised the kahins, whose oracles were usually unintelligible mumbo jumbo [...] Now, rushing from the cave, he resolved to fling himself from the summit to his death. But on the

mountainside he had another vision of a being which, later, he identified with the angel Gabriel: (Armstrong 1993:138)

- (1b) Han hyste djupt förakt för kahin, vars orakel vanligen var obegripliga [...] När han nu störtar ut ur grottan beslutar han sig för att kasta sig ner från berget och dö. Men ute på berget får han en ny vision. Han ser en varelse som han senare igenkänner som ängeln Gabriel (Armstrong 1995:161)

I KT kan tre olika tidsplan urskiljas, nämligen (i) det tidsplan i det förflutna som gäller Muhammeds syn på *kahin* ("He thoroughly despised"), (ii) det tidsplan, också det i det förflutna, som omfattar händelsen för Muhammeds visioner vid den specifika tidpunkten ("Now, rushing from the cave"), och (iii) det tidsplan i det förflutna då han identifierar ängeln Gabriel ("which, later, he identified").

Den första meningen som beskriver Muhammeds syn på *kahin* återges i preteritum i både KT och MT. Referenspunkten och händelseögonblicket överensstämmer och omfattar den tidsperiod under Muhammeds liv då han hade denna uppfattning (i), vilket rimligtvis innebär ett tidsspänn på ett antal år. Därefter övergår texten till att handla om den specifika tidpunkten för uppenbarelsen. Detta beskrivs inledningsvis i KT med ett tidsadverbial (*Now*) som tillsammans med en progressiv form, (*rushing*) understryker att läsaren nu så att säga träder in i ett pågående skeende, trots att det egentligen rör sig om en historisk skildring. Därefter följer två former i preteritum (*resolved, had*). Dessa former signalerar en referenspunkt och ett händelseögonblick i det förflutna då den specifika episoden ägde rum, då Muhammed fick sin första gudomliga uppenbarelse (ii). I MT skildras motsvarande skeende i historiskt presens (*störtar ut, beslutar sig, får, ser*). Här överensstämmer referenspunkten och händelseögonblicket alltså med talögonblicket (eller snarare läsögonblicket), vilket är ett fiktivt grepp, ett stildrag för att skapa en ökad känsla av närvaro hos läsaren i det dramatiska förlopp som skildras. I KT avslutas textutdraget med att Muhammed identifierar Gabriel i tempus preteritum (*identified*). Denna form motsvaras av ett tidsplan (iii) med både referenspunkt och händelseögonblick i det förflutna, dock belägna vid en senare tidpunkt som ligger utanför själva händelsen för Muhammeds uppenbarelse. I MT skildras motsvarande skeende i historiskt presens.

Textutdraget illustrerar ett typiskt fall där tempus preteritum i KT motsvaras av historiskt presens i MT. Valet av historiskt presens ter sig

naturligt i detta sammanhang, då det som skildras är ett dramatiskt händelseförlopp vid en avgränsad tidsperiod i det förflutna.

Även följande textutdrag (2:3), som beskriver bilden av Gud under järnåldern, kan sägas utgöra ett exempel på historiskt presens i MT:

- (2a) The new Yahweh of the Axial Age was still “the god of the armies” (sabaoth) but was no longer a mere god of war. Nor was he simply a tribal deity, who passionately biased in favour of Israel [...] (Armstrong 1993:41)
- (2b) Järnålderns nye Jahve är fortfarande ”härskarornas gud” (sabaot) men inte längre enbart en krigsgud. Inte heller är han blott och bart en stamgud som lidelsefullt tar parti för Israel [...] (Armstrong 1995:56)

Också här ersätts preteritum i KT med presens i MT.

3.2 Annalistiskt presens

Den svenska översättningen innehåller många fall av både annalistiskt och historiskt presens där den engelska originaltexten använder preteritum. Nästa textutdrag (3:10) är ett exempel på detta.

Texten är en del av en diskussion kring bibelgestalten Paulus uppfattning om till vilken grad Jesus ska betraktas som gudomlig:

- (3a) Paul was too Jewish to accept the idea of Christ existing as a second divine being beside YHWH from all eternity. The hymn shows that after his exaltation he is still distinct from and inferior to God, who raises him and confers the title kyrios upon him. (Armstrong 1993:88–89)
- (3b) Paulus är alltför mycket jude för att godta föreställningen att Kristus sedan evig tid skulle vara ett andra gudomligt väsen vid sidan om JHVH. Enligt lovsången är han efter sin upphöjelse fortfarande skild från och underlägsen Gud, som upphöjer honom och ger honom namnet kyrios. (Armstrong 1995:107)

Här rör det sig om följande tidsplan: (i) den tid i det förflutna när bibelgestalten och aposteln Paulus levde och verkade (”Paul was too Jewish to accept”), (ii) det tidsplan när bibelläsaren konfronteras med den

text Paulus skrivit ("The hymn shows"), (iii) det tidsplan i det förflutna som innehåller en skildring av Jesu förhållande till Gud efter sin upphöjelse ("he is still distinct", "God who raises him"). Man kan också se det som att tidsplan (i) innefattar tidsplan (iii).

I den engelska originaltexten beskrivs inledningsvis den historiska gestalten Paulus uppfattning om Gud i preteritum ("Paul was too Jewish"), medan den svenska översättaren valt historiskt presens ("Paulus är alltför mycket jude"). Man kan säga att historiskt presens här fungerar som ett retoriskt stilmiddel för att föra aposteln Paulus närmare läsaren, ett tidsplan i det förflutna transformeras med hjälp av tempus presens till läsarens eget nu. Filipperbrevets inverkan på läsaren, här och nu, som i engelskan återges med presens ("The hymn shows") saknar en tydlig tidsorientering i svenskan, eftersom översättaren valt att återge det verbala uttrycket med en prepositionsfras ("Enligt lovsången").

I både KT och MT återges avslutningsvis skildringen av Jesu relation till Gud efter att Gud upphöjt honom med hjälp av presens (*is, raises, confers/är, upphöjer, ger*). Eftersom källan till denna skildring nämns omedelbart före ("The hymn shows"/"Enligt lovsången") kan man beteckna detta som ett fall av annalistiskt presens.

Utdraget illustrerar ännu ett typiskt fall där svenskt historiskt presens går tillbaka på en verbform i preteritum på engelska. Användningen av annalistiskt presens överensstämmer dock i de båda texterna i detta exempel, och följaktligen används annalistiskt presens inte bara i svenskan utan även i engelskan.

Min undersökning låter dock ana att annalistiskt presens inte används i samma utsträckning i KT som i MT. I följande textutdrag (2:2), som ingår i en redogörelse för mystikens plats inom religionerna, motsvaras preteritum i KT av annalistiskt presens i MT:

- (4a) In his classic book *The Idea of the Holy*, Rudolf Otto described this fearful experience of transcendent reality as *mysterium terribile et fascinans* [...] (Armstrong 1993:41)
- (4b) Rudolf Otto beskriver i sin klassiska bok *Det heliga* denna skräckinjagande upplevelse av en transcendent realitet som "ett fruktansvärt och fängslande mysterium", *mysterium tremendum et fascinansum*. (Armstrong 1995:56)

I KT framträder genom preteritumformen *described* ett tidsplan i det

förflutna, som gäller den tidpunkt då Otto skrev sin bok. Genom presensformen *beskriver* framträder i MT istället ett tidsplan i nuet; texten som skrevs då är ändå närvarande i nuet varje gång någon läser den.

Ibland används annalistiskt presens även i den engelska originaltexten på motsvarande sätt, liksom i följande textutdrag (3:9). Däremot beskrivs själva innehållet i den skrift som åberopas med hjälp av andra tempus i KT:

- (5a) The Gospels tell us that God had given Jesus certain divine “powers” (dunamis), however, which enabled him, mere mortal as he was, to perform the God-like tasks of healing the sick and forgiving sins. (Armstrong 1993:82)
- (5b) Evangelierna säger oss emellertid att Gud har gett Jesus vissa ”förmågor” (dynamis) som trots att han är en vanlig dödlig gör det möjligt för honom att utföra gudalika gärningar som att bota sjuka och förlåta synder. (Armstrong 1995:100)

Följande tidsplan kan urskiljas: (i) det tidsplan som i princip omfattar all tid, dvs. varje tidpunkt då någon läser evangelietexterna (”The Gospels tell us”), (ii) ett tidsplan som motsvaras av den tidpunkt i det förflutna då Gud gav Jesus hans gudalika förmågor (”God had given Jesus certain divine “powers”), samt (iii) det tidsplan i det förflutna, beläget efter det att Jesus tagit emot förmågorna, då han hade möjlighet att använda dem (”which enabled him”).

I KT beskrivs vad som står att läsa i evangelietexterna i presens (”the Gospels tell us”), vilket är fallet även i MT (”Evangelierna säger oss”). Användningen av presens kan här beskrivas som annalistisk i båda texterna. Referenspunkt, talögonblick och händelseögonblick överensstämmer således, tidsplan (i). Därefter växlar KT tempus till pluskvamperfektum (”God had given”). Referenspunkten har nu förflyttats till det förflutna i förhållande till talögonblicket, och händelseögonblicket ligger längre bort i det förflutna än referenspunkten, tidsplan (ii). Det är rimligt att lokalisera referenspunkten till den tidsperiod då Jesus botade sjuka och förlät synder, en period som kan betecknas som tidsplan (iii). I KT förflyttas fokus till detta tidsplan i och med byte av tempus till preteritum (*enabled, was*). Här är händelseögonblicket samtidigt med referenspunkten, båda finns i det förflutna i förhållande till talögonblicket.

I MT däremot återges motsvarande episod istället i inledningsvis i perfektum (”Gud har gett”), vilket innebär att referenspunkten är samtidigt

med talögonblicket, dvs. beläget i ”nu”-ögonblicket. Man kan säga att referenspunkten ligger kvar i det inledande tidsplanet (i). Händelseögonblicket är dock beläget i det förflutna. Därefter sker i MT ett tempusbyte tillbaka till presens (*är, gör*). Liksom i textens inledning kan tempus presens här karaktäriseras som annalistiskt.

Följaktligen används annalistiskt presens i detta exempel inledningsvis då den bibliska källan nämns i både KT och MT. Därefter skiftas fokus till dåtid i KT, medan annalistiskt presens behålls även då man redogör för innehållet i texten i MT.

3.3 Pluskvamperfektum eller preteritum – olika perspektiv

Bland de analyserade textavsnitten finns också flera exempel där tempus pluskvamperfektum i KT ersatts av preteritum i MT. Även detta exempel ingår i en diskussion om Jesus eventuellt gudomliga status, och liksom i exempel (3:2) markeras ett nytt tidsplan i KT genom tempusbyte, till skillnad från i svenskan:

- (6a) During his lifetime, many Jews in Palestine had believed that he was the Messiah: he had ridden into Jerusalem and been hailed as the Son of David, but, only a few days later, he was put to death by the agonizing Roman punishment of crucifixion. (Armstrong 1993:79)
- (6b) Medan han levde trodde många judar i Palestina att han var Messias. Han red in i Jerusalem och hälsades som Davids son men avrättades bara några dagar därefter genom korsfästelse, det plågsamma romerska dödsstraffet. (Armstrong 1995:97)

I KT kan följande tidsplan urskiljas: (i) det tidsplan i det förflutna som gäller hur Jesus uppfattades då han levde (”During his lifetime, many Jews had believed that he was the Messiah”), och detta tidsplan inbegriper också enskilda händelser under Jesu levnadstid (”he had ridden into Jerusalem and had been hailed as the Son of David”), och (ii) det tidsplan i det förflutna som är samtidigt med hans död (”only a few days later, he was put to death”).

I KT beskrivs inledningsvis hur många judar uppfattade Jesus under hans livstid i tempus pluskvamperfektum (”many Jews in Palestine had believed”), tidsplan (i). Referenspunkten finns i det förflutna i förhållande

till talögonblicket, och händelseögonblicket är beläget längre bort i det förflutna i förhållande till referenspunkten. I MT återges motsvarande text däremot i preteritum ("Medan han levde trodde många judar"). Detta innebär att referenspunkten, liksom i KT, är belägen i det förflutna, men att händelseögonblicket, i motsats till KT, är samtidigt med denna referenspunkt. Därpå följer två händelser som innefattas i tidsplan (i) men endast omfattas av en begränsad del av tidsspannet, och dessa beskrivs också i pluskvamperfektum i KT (*had ridden, had been hailed*). I MT återges samma händelser i preteritum (*red, hälsades*). I den sista meningen inträder ett nytt tidsplan (ii) genom en tidsangivelse ("only a few days later"), och hur Jesus avrättades anges i tempus preteritum. I KT sker alltså här ett tempusbyte, referenspunkten i det förflutna är nu samtidig med händelseögonblicket. Referenspunkten är uppenbarligen belägen i tiden för Jesu död, och tempusbytet signalerar således i sig att Jesu liv respektive död så att säga behandlas som två separata tidsplan. Även i MT skildras avrättningen i preteritum (*avrättades*), men eftersom inget tempusbyte sker blir skiljelinjen mellan Jesu liv och död inte lika tydlig.

Skillnaden mellan tempus pluskvamperfektum och preteritum kan sägas vara en skillnad i perspektiv. Båda dessa tempus signalerar dåtid, men pluskvamperfektum kan kanske anses signalera en högre grad av distans till den händelse verbformen beskriver, eftersom händelseögonblicket ligger längre tillbaka i tiden än referensögonblicket. Om presens används för att signalera närvaro, kan preteritum signalera viss distans genom att både referenspunkt och händelseögonblick är placerade i det förflutna, de har så att säga ingen relevans för talögonblicket. Vid pluskvamperfektum anger referenspunkten samma distans, medan händelseögonblicket, genom att det inte anses ha aktualitet vid tiden för referenspunkten, anger en ännu högre grad av distans. Skillnaden mellan dessa båda tempus anger då en skillnad i perspektiv, det handlar åtminstone i någon mån om vilken aktualitet en händelse ifråga anses ha vid tiden för talögonblicket.

I följande textutdrag (6:3) beskrivs den muslimska filosofiska riktningen *Falsafa*:

- (7a) Falsafah had been inspired by the encounter with Greek science and metaphysics but was not slavishly dependent upon Hellenism. (Armstrong 1993:173)

- (7b) Falsafa var inspirerad av mötet med grekisk vetenskap och metafysik men var inte slaviskt beroende av hellenismen.
(Armstrong 1995:198)

Även detta textutdrag kan sägas utgöra ett exempel på hur två olika tidpunkter, dvs. den tidpunkt då *Falsafa* inspirerades av grekisk vetenskap och metafysik respektive den tidpunkt då de eventuellt var beroende av hellenismen, markeras i KT genom pluskvamperfektum (*had been*) respektive preteritum (*was*). Denna skillnad markeras inte i MT genom att översättaren uteslutande valt preteritum (*var, var*).

3.4 Följdtempus

Valet av ett tempus i en text innebär att vid byte av ett tempus är nästa tempus oftast givet, det så att säga följer automatiskt beroende på det tidigare tempusvalet. Det är således möjligt att här tala om *följdtempus*. Detta illustreras av nästa textavsnitt (6:1), där de grekiska filosoferna Aristoteles och Plotinus idé om Gud beskrivs:

- (8a) We have seen that the God of the Greek philosophers was very different from the God of revelation: the Supreme Deity of Aristotle or Plotinus was timeless and impassible; he took no notice of mundane events, did not reveal himself in history, had not created the world and would not judge it at the end of time.
(Armstrong 1993:171)
- (8b) Som vi har sett är de grekiska filosofernas Gud mycket olik uppenbarelsens Gud. Aristoteles och Plotinus högsta gudom är tidlös och oberörd. Han tar ingen notis om det som utspelas i världen, uppenbarar sig inte i historien, har inte skapat världen och skall inte döma den vid tidens slut. (Armstrong 1995:196)

I exemplet kan man uppfatta tre tidsplan: (i) ett tidsplan i det förflutna som gäller bokens berättare och läsare ("We have seen"), (ii) ett tidsplan som kan sägas omfatta den tid då dessa filosofers gudsidéer fanns i deras medvetanden ("the God of the Greek philosophers was very different"), (iii) ett tidsplan i det förflutna som gäller tidpunkten för världens skapelse då denne Gud inte medverkat ("had not created the world"), samt (iv) ett tidsplan som kan sägas vara beläget i framtiden, dvs. tidpunkten för tidens

slut då samme Gud inte ska döma världen ("would not judge it at the end of time").

I KT inleds episoden genom att bokens berättare refererar till ett tidigare textavsnitt med tempus perfektum (*have seen*), tidsplan (i) där referenspunkten är samtidigt med talögonblicket, medan händelseögonblicket finns i det förflutna. Samma tempus används även i MT ("Som vi har sett"). Därefter beskrivs i KT de grekiska filosofernas uppfattning om Gud, hur denne Gud handlade eller inte handlade i preteritum (*was, was, took, did*), tidsplan (ii). Referenspunkten och händelseögonblicket är samtida i det förflutna, dvs. vid den tidpunkt då denne Gud fanns i Aristoteles och Plotinus medvetanden. Därefter beskrivs uppfattningen om Guds obefintliga roll vid världens tillblivelse i pluskvamperfektum (*had not created*), tidsplan (iii). Här ligger referenspunkten kvar i det tidigare tidsplanet, medan händelseögonblicket är beläget längre tillbaka i det förflutna. Till sist beskrivs hur denne Gud inte heller skulle komma att medverka i tidens slutskede i futurum preteritum (*would not judge*), tidsplan (iv). Även här ligger referenspunkten kvar på samma ställe i det förflutna, medan händelseögonblicket förflyttas till framtiden i förhållande till referenspunkten.

I MT beskrivs Aristoteles och Plotinus uppfattning om Gud inledningsvis i presens (*är, är, tar, uppenbarar sig*). Dessa presensformer kan rimligtvis karakteriseras som historiskt presens, eftersom ingen skriftlig källa åberopas direkt. Referenspunkten liksom händelseögonblicket är alltså samtidigt med talögonblicket, "nu"-punkten. Därefter refereras till tiden för världens tillkomst i perfektum (*har inte skapat*). Referenspunkten ligger alltså kvar i det tidigare tidsplanet, den är alltså liksom tidigare samtidig med talögonblicket, medan däremot händelseögonblicket flyttats bakåt i tiden. Slutligen beskrivs den framtid som denne Gud inte kommer att medverka i genom tempus futurum (*skall inte döma*). Även här ligger referenspunkten och talögonblicket kvar i textens nutid, medan händelseögonblicket förflyttas till framtiden.

Det som sker i KT är att texten är förankrad i ett berättarplan i det förflutna, som uttrycks genom preteritum. Övriga tempus, pluskvamperfektum och futurum preteritum, har sina referenspunkter förankrade i detta berättarplan. Dessa två tempus följer alltså automatiskt genom att preteritum valts för berättarplanet. För övrigt kallas dessa tre tempus för *preteritumtempus* eftersom de alla innehåller minst en verbform i preteritum (Hultman 2003:262). I MT är motsvarande berättarplan

förankrat till ”nutid” genom valet av presens. På motsvarande sätt som i KT har övriga tempus, perfektum och futurum, sina referenspunkter förankrade i detta berättarplan, och dessa tempus blir alltså logiska utifrån det tidigare valet av presens. Dessa tre tempus kallas alla för *presenstempus*, eftersom de består av en eller flera verbformer, varav en finit verbform i presens (Hultman 2003:262).

Det finns anledning att diskutera detta exempel utifrån den tidigare diskussionen kring vilket perspektiv som anläggs beroende på vilka tempus som väljs. I KT kan preteritum, pluskvamperfektum och futurum preteritum anses signalera distans, eftersom händelserna som beskrivs inte har någon relevans i nutid. I MT däremot anläggs ett realtidsperspektiv genom motsvarande tempus, dvs. presens, perfektum och futurum. Detta perspektiv så att säga simulerar en högre grad relevans i nuet, och det resulterar eventuellt i en ökad känsla av verklighet.

Ytterligare ett exempel på följdtempus kan ses i följande textutdrag (2:10) som ingår i redogörelsen för järnålderns Gud:

- (9a) Since Yahweh had foretold the ultimate destruction of Assyria, there was a distant hope for the future. But no Israelite would have wanted to hear that his own people had brought political destruction upon its own head by its shortsighted policies and exploitative manners. (Armstrong 1993:43)
- (9b) Eftersom Jahve har förebådat Assyriens undergång finns det en strimma av hopp. Men ingen israelit vill få höra att hans folk själv har dragit förödelse över sig genom kortsiktig politik och exploatering av andra. (Armstrong 1995:59)

Även här har preteritumtempus i KT ersatts av presenstempus i MT. En skillnad gentemot föregående exempel är dock att en konstruktion med futurum preteritum (*would have wanted*) här ersatts av presens (*vill*) i MT och inte av futurum, vilket knappast hade fungerat semantiskt i sammanhanget.

3.5 Tempusbyte och semantisk ekvivalens

I de exempel som hittills diskuterats medför de olika valen av tempus inga egentliga förändringar av textinnehållet, utan det har istället gällt frågan om vilket perspektiv som anläggs. En kärnfråga är emellertid huruvida det sker

en betydelseförändring av innehållet eller inte då tempus förändras i översättningen, dvs. hur tempusbytet påverkar den semantiska ekvivalensen (för definitioner av ekvivalensbegreppet, se kapitel 3 i Munday 2001:36–54). I nästa exempel blir denna fråga högst relevant. Detta textutdrag följer efter det tidigare exemplet gällande episoden för Muhammeds första gudomliga uppenbarelse (5:6). I det nämnda textutdraget återges skeendet som tidigare diskuterats i KT huvudsakligen i preteritum, medan samma förlopp beskrivs i historiskt presens i MT. Vid den punkt i berättelsen då Muhammed får en uppenbarelse av ängeln Gabriel, bryts det narrativa berättandet i preteritum av följande beskrivande episod:

- (10a) In Islam Gabriel is often identified with the Holy Spirit of revelation, the means by which God communicates with men. This was no pretty naturalistic angel, but an overwhelming ubiquitous presence from which escape was impossible. Muhammad had had that overpowering apprehension of numinous reality, which the Hebrew prophets had called kaddosh, holiness, the terrifying otherness of God. (Armstrong 1993:138)
- (10b) I islam förknippas Gabriel ofta med uppenbarelsens helige ande, den varigenom Gud träder i kontakt med människor. Det är inte någon vacker, naturalistisk ängel utan en överväldigande, allt uppfyllande närvaro som man omöjligt kan fly ifrån. Muhammed hade fått samma övermannande upplevelse av det numinösa som de judiska profeterna kallar kaddosh, helighet, Guds fasaväckande egenskap att vara annorlunda. (Armstrong 1995:161-162)

I textavsnittet kan följande tidsplan urskiljas: (i) det tidsplan som gäller hur ängeln Gabriel betraktas inom islam ("In Islam Gabriel is often identified") omfattar både dåtid och nutid, (ii) det tidsplan i det förflutna som är kopplat till den specifika tidpunkten för Muhammeds uppenbarelse ("This was no naturalistic angel"/"Muhammed had had"), samt (iii) ett tidsplan som gäller de gammaltestamentliga profeternas utsagor ("which the Hebrew prophets had called") som ligger före tiden för uppenbarelsen.

I KT:s första mening beskrivs hur ängeln Gabriel betraktas inom islam i tempus presens ("In Islam Gabriel is often identified"), vilket är fallet även i den svenska texten ("I islam förknippas"). Presensanvändningen kan här sägas vara generisk; detta påstående omfattar ett förhållande inom islam som sträcker sig från dåtid till nutid. I exemplets andra mening beskrivs hur

Gabriel uppfattades då han visade sig för Muhammed i tempus preteritum ("This was no naturalistic angel"). Att det är denna tidpunkt som åsyftas stöds av uttrycket "This" som är en tydlig anaforisk referens till det tidigare, narrativa berättarplanet. I MT har översättaren valt tempus presens ("Det är inte"). Genom detta tempusval länkas innehållet, i motsats till KT, till den omedelbart föregående meningen. Beskrivningen av Gabriel får då generisk betydelse, och måste tolkas som en uppfattning som gäller inom islam såväl då som nu. Denna tolkning förstärks av pronomenet *man* ("som man omöjligt kan fly ifrån"), vilket i princip utesluter att det skulle gälla Muhammeds uppenbarelse vid den specifika tidpunkten.

I exemplets sista mening beskrivs först Muhammeds upplevelse i pluskvamperfektum i både KT och MT, (*had had/hade fått*). I KT kan innehållet härledas till en tidpunkt som ligger omedelbart före beskrivningen av Gabriel, det ögonblick då Muhammed fick sin uppenbarelse. I MT innebär pluskvamperfektum att innehållet visserligen länkas till Muhammeds uppenbarelse, men perspektivet har förflyttats jämfört med det tidigare berättarplanet som återges i historiskt presens, och händelsen ses nu "utifrån". Därefter följer en bisats, som även den står i pluskvamperfektum i KT ("which the Hebrew prophets had called") där uppenbarelsen länkas till det namn profeterna gett upplevelser av detta slag. Här avses en tidpunkt som ligger före Muhammeds uppenbarelse, nämligen en tidsperiod då Gamla Testamentets profeter verkade. I MT har översättaren istället valt tempus presens ("som de judiska profeterna kallar"). Hur presens ska tolkas i detta fall är inte givet, men det troligaste är att det handlar om annalistiskt presens genom att vissa bibeltexter åsyftas. Perspektivet ligger då utanför det berättarplan, där motsvarande originaltext har sin referenspunkt.

Således innebär det första fallet av presens i MT en förändring i betydelse som är så stor att det finns fog för att konstatera att man här knappast kan tala om semantisk ekvivalens mellan KT och MT. Den annalistiska presensanvändningen i exemplets sista mening kan möjligen motiveras men innebär då att den tidigare referenspunkten överges.

I nästa textutdrag (1:9) beskrivs hur historien om Israels folk tar sin början i Första Mosebok i Bibeln:

- (11a) This begins abruptly in Chapter 12 when the man Abram [...] is commanded by Yahweh to leave his family in Haran, in what is now eastern Turkey, and migrate to Canaan near the Mediterranean Sea. We have been told that his father, Terah, a pagan, had already

migrated westward with his family from Ur. (Armstrong 1993:13)

- (11b) Den inleds abrupt i kapitel 12 där en man vid namn Abram [...] får Jahves befallning att lämna sin släkt i Haran, i nuvarande östra Turkiet, och bege sig till Kanaan nära Medelhavet. Vi får veta att hans far, hedningen Tera, redan tidigare med sin släkt hade flyttat västerut från Ur. (Armstrong 1995:26)

I textutdraget kan följande tidsplan urskiljas: (i) ett tidsplan som gäller den tidpunkt då Abram får Guds befallning att ge sig av, vilket också är startpunkten för Israels folks historia ("This begins abruptly in Chapter 12"/"is commanded by Yahweh"), (ii) ett tidsplan som gäller namnet på Abrams hemland vid den tidpunkt då KT skrevs ("in what is now eastern Turkey"), (iii) ett tidsplan som gäller författare och läsare ("We have been told"), samt (iv) ett tidsplan som gäller den tidpunkt då Abrams far flyttat västerut, en tidpunkt som inträffade innan Abram fick befallningen av Gud ("his father, Terah, a pagan, had already migrated").

I KT inleds redogörelsen för början av Israels folks historia i presens (*begins, is commanded*), tidsplan (i). Presens kan här karaktäriseras som annalistiskt, eftersom den bibliska källan nämns direkt. Även det nuvarande namnet på det land där Abrams släkt bodde redogörs för i presens (*is*), tidsplan (ii). I detta fall kan presens sägas beteckna realtid utifrån den tidpunkt då KT skrevs. Därefter beskrivs i perfektum att läsarna inklusive författaren själv kunnat läsa om en viss episod tidigare i bibeltexten (*have been told*), tidsplan (iii). Vid perfektum är referenspunkten samtidig med talögonblicket, medan händelseögonblicket är förlagt till dåtid. Detta kan sägas innebära att händelsen ifråga redan inträffat vid tiden för talögonblicket, men att den ändå kan anses ha en viss relevans vid denna tidpunkt. Den episod bibelläsarna tidigare kunnat ta del av handlar om att Abrams far tidigare flyttat, vilket beskrivs i pluskvamperfektum (*had already migrated*), tidsplan (iv). Denna episod inträffade och avslutades innan Israels folks historia tog sin början, och var inte längre aktuell vid denna tidpunkt, dvs. tidsplan (i).

I MT har översättaren i enlighet med KT valt annalistiskt presens för tidsplan (i), (*inleds, får*), och tidsplan (ii) beskrivs genom en prepositionsfras ("i nuvarande Turkiet"). Därefter har presens valts för tidsplan (iii), (*får veta*), istället för perfektum som i KT. Presensanvändningen kan även här beskrivas som annalistisk. Tidsplan (iv) beskrivs liksom i KT i pluskvamperfektum (*hade flyttat*).

Genom valet av presens för tidsplan (iii) blir den givna tolkningen att läsaren blir upplyst om faderns tidigare flytt i samband med att bibeltexten beskriver hur Gud befalde Abram att flytta, dvs. i Första Mosebok, kapitel 12. I KT anger valet av perfektum att läsaren fått veta detta tidigare, vilket också är i enlighet med bibelberättelsen, där Teras flytt nämns redan i kapitel 11. Således medför tempusbytet i MT att det sker en liten semantisk betydelseförändring i förhållande till KT. Detta textutdrag kan därigenom anses utgöra ännu ett exempel där MT inte uppvisar fullständig ekvivalens gentemot KT.

4. Sammanfattande diskussion

Det är viktigt att poängtera att jag i denna undersökning endast analyserat sådana fall där tempus skiljer sig åt mellan den engelska originaltexten och den svenska översättningen. I de allra flesta fall överensstämmer tempus i översättningen med originaltextens tempus. Det skulle kunna vara ett intressant ämne för en annan undersökning att systematiskt kategorisera och undersöka både likheter och skillnader när det gäller val av tempus i en engelsk text respektive dess svenska översättning.

Vidare är det, eftersom detta endast är en begränsad kvalitativ studie, inte möjligt att dra alltför säkra slutsatser utifrån resultaten. Trots detta går det att skönja vissa tendenser när det gäller tempusskillnader, som är väl värda en diskussion.

Först och främst gäller det bruket av presens som genomgående används betydligt oftare i den svenska översättningen än i den engelska originaltexten. Resultatet av de exempel som analyserats visar att den allra vanligaste skillnaden mellan den engelska originaltexten och den svenska översättningen är då tempus preteritum i KT motsvaras av vad som kan karaktäriseras som annalistiskt presens i MT. Det finns även flera exempel på när preteritum i KT motsvaras av historiskt presens i MT, och det är i relativt många fall svårt att avgöra om ett visst textutdrag är exempel på annalistiskt eller historiskt presens. Detta beror rimligtvis till stor del på valet av text, i Armstrongs *A History of God* kan de allra flesta händelser och tankegångar som författaren redogör för härledas till specifika religiösa källor, direkt eller indirekt.

Oavsett om presens kan kategoriseras som annalistiskt, historiskt eller generiskt, kan valet av detta tempus anses vara ett stilistiskt grepp som används för att skapa en känsla av närvaro hos läsaren. Annalistisk och historisk användning av presens förekommer även i KT, men utifrån de undersökta exemplen tycks det inte göra det i alls samma utsträckning som i MT. Valet av preteritum i KT kan anses signalera en högre grad av distans. Preteritum signalerar att de händelser som beskrivs ägde rum och avslutades i dåtid, vilket också är fallet med de flesta av de berättelser och

resonemang som Armstrong redogör för i denna populärvetenskapliga skildring av Guds historia. Genom preteritum inbjuds läsaren således att ta del av berättelsen ur ett verkligt tidsperspektiv, som något som är avslutat i realtid. Genom presens skapas istället en fiktiv närvaro.

Det finns anledning att jämföra denna tendens med resultaten hos Herriman (2001:218–219). Hon konstaterar att den vanligaste skillnaden i tempus mellan de svenska originaltexter hon undersökt och deras engelska översättningar är att former av presens översatts till olika dåtidstempus. Det motsatta förhållandet förekommer också, men är inte alls lika vanligt. Detta gällde oavsett textgenre. Allra flest fall av presens som översatts till dåtidstempus finns emellertid i den skönlitterära texten, och presens karaktäriseras här som historiskt presens. Herriman konstaterar vidare utifrån dessa resultat att det tycks finnas skillnader när det gäller vad som uppfattas som referenspunkt i svenska respektive engelska. En anledning till att presens byts ut till dåtidstempus skulle helt enkelt kunna vara den tid som förflutit mellan det att originaltexten skrevs och att översättningen gjordes (Herriman 2001:219). Det är dock uppenbart att en sådan förklaring inte skulle ha någon relevans för denna undersökning, där tendensen är den motsatta; dåtidstempus i originaltexten ändras till presens i översättningen. Herrimans resonemang gäller emellertid inte bruket av historiskt presens, vars betydligt högre frekvens i de svenska originaltexterna skulle kunna tyda på en skillnad i hur det används i svenska respektive engelska (2001:219).

Likaså finns det anledning att tro att det handlar om att skapa, om inte en känsla av närhet, så åtminstone en känsla av minskad distans i de fall översättaren valt preteritum i MT där KT använder pluskvamperfektum. Exempel på detta kan ses i (6a–b) och (7a–b).

En annan tendens som kan noteras är att de olika tidsplan som kan etableras i ett visst textavsnitt genom tempusbyte markeras tydligare i KT än i MT, där ett tempus gärna behålls i texten igenom när detta är möjligt. Även detta kan ses i exempel (6a–b) och (7a–b). Tidsplan kan också markeras genom t ex. tidsadverbial eller framgå av kontexten på andra sätt. Huruvida det måste anses viktigt att tydligt markera olika tidsplan kan därför antagligen inte sägas generellt, utan måste avgöras från fall till fall.

Två fall där detta faktiskt spelar en viss roll är exempel (10a–b) och (11a–b) där en skillnad i semantisk ekvivalens i förhållande till originaltexten faktiskt uppstår i översättningen, då de olika tidsplanen inte beaktats tillräckligt ifråga om tempusval. Dessa exempel visar också att det i den

svenska översättningen tycks finnas en tendens till att överanvända presens, troligen på grund av strävan efter att skapa en närvarokänsla hos läsaren, vilket vid vissa tillfällen leder till betydande skillnader i semantisk ekvivalens mellan KT och MT.

Referenser

- Armstrong, Karen 1993. *A History of God*. New York: Alfred A. Knopf, Inc.
- Armstrong, Karen 1995. *Historien om Gud*. Översättare: Inger Johansson. Stockholm: Bokförlaget Forum.
- Daidsen-Nielsen, Niels 1990. *Tense and mood in English: a comparison with Danish*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Eriksson, Andreas 2004. *Tense and Aspect in Learner Writing: Advanced Swedish Learners' Use of Tense and Aspect in English Argumentative Text*. Göteborg: English Department, Göteborg University.
- Herriman, Jennifer 2001. Tense in Swedish and English. A contrastive study. *Languages in Contrast*. Volume 3, number 2 2000/2001, s. 203–222.
- Hultman, Tor G. 2003. *Svenska Akademiens språklära*. Stockholm: Svenska Akademien, Norstedts.
- Ingo, Rune 2007. *Konsten att översätta. Översättandets praktik och didaktik*. Lund: Studentlitteratur.
- Munday, Jeremy 2001. *Introducing Translation Studies*. New York: Routledge.
- Rothstein, Björn 2008. *The perfect time span: on the present perfect in German, Swedish and English*. Amsterdam: John Benjamins.
- Svartvik, Jan & Olof Sager 1996. *Engelsk universitetsgrammatik*. Stockholm : Liber.

